

ישעיהו פרק ב

בפרק זה שלוש חטיבות:

[1] חזון אחרית הימים - העתיד הראוי

[2] תוכחה על הגאים - ההווה המצוי

[3] נבואה על יום ה' - הדרך הקשה בה נגיע מן המצוי אל הרצוי.

תלמידי שלוש יחידות נדרשים ללמוד רק את החלק הראשון - נבואת אחרית הימים, אולם מומלץ למורים לעסוק בתוכחת הפרק העוסקת בגאות האדם וגבהות ליבו, ואפילו בלי לימוד מעמיק אל תוך הפסוקים.

תלמידי 3 יח"ל ילמדו שיעור אחד, תלמידי 5 יח"ל שני שיעורים

שאלות מכוונות הוראה:

- מה מייחד את חזון אחרית הימים של ישעיהו?
- כיצד נבואת התוכחה על הגאווה והעבודה הזרה, מתקשרת לחזון זה?
- כיצד מתחברים שלושת חלקי הפרק לכלל רעיון אחד?

2..... **מבנה הפרק**

3..... **חזון אחרית הימים [פסוקים ב-ד]**

6..... **תוכחה על הגאווה ותוצאותיה [פס' ה' - ח'] - לתלמידי 5 יח"ל-ל**

10..... **יום ה'- בו תוסר גאות האדם [פס' ט' - כב] - לתלמידי 5 יח"ל-ל**

14..... **הקשר רחב [רשות]**

15..... **הקשר אישי [רשות]**

מבנה הפרק

(א) הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם:

(ב) והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים: (ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם: (ד) ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וכתתו חרבותם לאתים וחנויותיהם למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה: פ

חזון אחרית הימים (המצב הראוי)

(ה) בית יעקב לכו ונלכה באור ה':

(ו) כי נטשתה עמך בית יעקב כי מלאו מקדם וענגים פפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו: (ז) ותמלא ארצו כסף וזהב ואין קצה לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו: (ח) ותמלא ארצו אלילים למעשה ידיו ושתחו לאשר עשו אצבעתיו:

תוכחה על הגאווה ותוצאותיה (המצב הנוכחי)

(ט) וישח אדם וישפל איש ואל תשא להם: (י) בוא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה' ומקהדר גאוו: (יא) עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא: ס

(יב) כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא ושפל: (יג) ועל כל ארזי הלבנון הרמים והנשאים ועל כל אלוני הבשן: (יד) ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות: (טו) ועל כל מגדל גבה ועל כל חומה בצורה: (טז) ועל כל אניות תרשיש ועל כל שכיות החמדה: (יז) ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב ה' לבדו ביום ההוא: (יח) והאלילים כליל יחלף:

יום ה' - בו תוסר גאוות האדם (השינוי מהמצב הנוכחי למצב הראוי)

(יט) ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומקהדר גאוו בקומו לערץ הארץ: (כ) ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי זהבו אשר עשו לו להשתחות לחפר פרות ולעטלפים: (כא) לבוא בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד ה' ומקהדר גאוו בקומו לערץ הארץ:

(כב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא: פ

חזון אחרית הימים [פסוקים ב-ד]

- א הדבֵר אֲשֶׁר חָזָה יִשְׁעִיָהוּ בֵּן אַמּוּץ עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם:
- ב וְהָיָה בְאַחֲרֵית הַיָּמִים
נִבֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת
וְנִהְרֻ אֱלֹוֵי כָּל הַגּוֹיִם:
ג וְהִלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ
לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' וְיִרְנֻ מִדְרָכָיו
כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה
ד וְשֹׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם
וְכִתְּתוּ חֲרֻבוֹתֵם לְאֵתִים
לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חָרָב
וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה:
אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
וְנִלְכְּה בְּאַרְחֻתָיו
וְדַבֵּר ה' מִירוּשָׁלַם:
וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים
וְחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמֹרוֹת
וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה:

הפרק נפתח בכותרת דומה מאוד לכותרת בפרק א (חזון), זוהי פתיחה לנבואה מרכזית בספר ישעיהו כמו קודמתה.

להבנת המושג 'אחרית הימים' במשמעות של עתיד קרוב או עתיד רחוק

רד"ק (ישעיהו ב, ב):

כל מקום שנאמר 'באחרית הימים' הוא ימות המשוח.

רד"ק מפרש את הביטוי 'אחרית הימים' כמתייחס לעתיד הרחוק. אך קיימת אפשרות פירוש נוספת. בתנ"ך מופיע ביטוי זה לעיתים במשמעות של עתיד קרוב, במשמעות: 'הימים העתידים', וכך מביא גם פירוש 'דעת מקרא'.

חשיבות הדברים היא בהקשר נבואת ישעיהו. לפי חז"ל, כוונת הנבואה הייתה לימי ישעיהו עצמו, רק משלא נתגשם, נדחה יישום החזון לעתיד מרוחק יותר. 'ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג' (בבלי סנהדרין צד, ע"א)

תיאור מקומה של ירושלים, והר בית ה':

- ירושלים מתוארת כמרכז הצדק והמשפט העולמי:
- הר הבית יהיה המקום החשוב בעולם - הנביא מדמה זאת להר הגבוה מכל ההרים.
- הגויים יחפצו בדבר ה' היוצא מבית ה' שבירושלים

- מן המקדש יצא שלום עולמי המכוון על משפט צדק

רש"י (ישעיהו ב, ב):

ונהרו - יתקבצו ימשכו אליו כנהרות:

או

מלבי"ם (ישעיהו ב, ב):

ונהרו. ימשכו אליו כנהר המושך. וימליץ שהגם שיהיה המקום גבוה מאד ימשכו אליו מרוב חשקם כנהר הנמשך בטבעו אל מקום נמוך:

השימוש בדימוי הנהר בא להעצים את הכוח ההולך וגובר, נהרות מתקבצים ואוספים איתם מים נוספים בדרכם לים, ואולם הנהרות כולם נמשכים כלפי מטה ואילו העמים העולים לירושלים ימשכו איתם עמים נוספים בדרך כלפי מעלה אל הר בית ה' הנישא מגבעות.

מה בין ירושלים ובית המקדש בפרק א, לתיאור בפרק ב?

בית המקדש בפרק א שימש מרכז לעבודת הקרבנות ולעבודת ה' שהתמקדה במצוות בין אדם למקום בלבד. בית המקדש סימל את הפער בין ההתנהגות ה'דתית' של העם לבין התנהגותו המוסרית. לעומת זאת, בית המקדש בפרק ב משמש כמרכז רוחני ומוקד צדק עולמי. הנבואה הראשונה פתחה בתיאור קודר של מצבה של ירושלים ומצבו של המקדש. מראה העיר עגום ביותר כתוצאה מחטאי העם. החזון איתו פותח ישעיהו את פרק ב' נושא עיניים לירושלים בתפארתה, הוא מתאר את ציון כמרכז הצדק העולמי, וכמקום מורם בראש כל ההרים. גויים פוקדים את ירושלים בהמוניהם, לא על מנת לכובשה, אלא על מנת למנוע מלחמות, ולכונן באמצעות משפטי התורה שמקורם בדבר ה' היוצא מירושלים, שלום עולמי. בית המקדש כמרכז הצדק של עם ישראל מופיע בספר דברים ומורחב כאן למרכז הצדק העולמי. ההשוואה מקנה את ההכרה כי הצדק של עם ישראל יהפוך ברבות הימים להיות הצדק של העולם כולו

העמקה - השוואה לתיאור המקדש בספר דברים: [רשות]

דברים פרק טז

(יח) שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפְטֵי צִדִּיק: (יט) לֹא תִטֶּה מִשִּׁפְטֵי לֹא תִכְיֹר פְּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר עֵינֵי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים: (כ) צִדִּיק צִדִּיק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וַיִּרְשֶׁתְּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:

דברים פרק יז

(ח) כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעְרֶיךָ וְקִמַּתְּ וְעָלִיתְּ אֶל הַמִּקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: (ט) וּבָאתְּ אֶל הַכְּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשִּׁפְטֵי אֲשֶׁר יִהְיֶה בֵּימֵינוּ הֵמָּה וְדַרְשֶׁתְּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: (י) וְעָשִׂיתְּ עַל פִּי הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן הַמִּקְוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה' וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִרְוֶה: (יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִרְוֶה וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִיָּמִן וּשְׂמָאל

חזון הר בית ה' – בישעיהו – לכל העמים	המקום אשר יבחר ה' - בדברים - רק לעם ישראל
עולים להר :	עולים להר :
לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה'	וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'
עולים למשפט : כל הגויים	עולים למשפט : בני ישראל
וְשֹׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים	דְּבַרֵי רִיבַת בְּשַׁעְרֵיךָ וְדַרְשֶׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט
מקבלים הוראות כיצד לפתור הסכסוך :	מקבלים הוראות כיצד לפתור הסכסוך :
וַיִּרְנוּ מִדְרָכָיו וְנָלְכָה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה	וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹף: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֹף

נשים לב כי בסיום פרק א עלה האויב הגדול למלחמה על ירושלים וכמעט שלא הותיר ממנה שריד. ואילו בפרק ב, עולים הגויים, אך לא על ירושלים, כי אם אל ירושלים. הם לא עולים עליה למלחמה אלא עולים אליה בכדי לשמוע ממנה את דבר ה' בעולם.

וְשֹׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים

רד"ק (ישעיהו ב, ד):

אמר כי אם יהיה בין גוי לגוי מלחמה או תביעות ביניהם יבאו למשפט לפני מלך המשיח שיהא אדון כל העמים והוא יוכיח לכם ויאמר למי שימצא בו העול ישר המעוות לבעל דינך ומפני זה לא תהיה מלחמה בין עם לעם כי הוא ישלים ביניהם ולא יצטרכו לכלי מלחמה וכתתו אותם לעשות מהם כלי לעבודת האדמה :

וּכְתַתּוּ חַרְבוֹתֵיכֶם לְאֵיתִים וְחַנִּיתוֹתֵיכֶם לְמוֹמְרוֹת

בניגוד לנאמר ביואל פרק ד :

(י) כְּתוּ אֵתֵיכֶם לְחַרְבוֹת וּמִזְמַרְתֵּיכֶם לְרִמְחִים

הערה למורה : הברזל היה מצרך יקר באותם ימים ולכן נעשה בו שימוש משני, והוא הפך מכלי עבודה לכלי מלחמה ולהפך. ההבנה שמעתה ישמש הברזל רק לצרכי עבודה היא ההוכחה לשלום האמיתי שישרור.

הערה למורה המלמד את תלמידי שלוש יחידות: היקף התוכן הנלמד כאן הוא מצומצם על מנת לאפשר לעסוק במשמעות העמוקה של הפסוקים. אנו ממליצים לקרוא את ההקשר הרחב והאישי ולהביא מהם לתלמידים.

על מקומה של נבואה זו בתוך הקשר נבואות אחרית הימים, ראו בהקשר רחב ובהעשרה

תוכחה על הגאווה ותוצאותיה [פס' ה' - ח'] - לתלמידי 5 יח"ל-

ה	בית יעקב לכו ונלכה באור ה':	
ו	כי נטשתה עמך בית יעקב	ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו:
ז	ותמלא ארצו כסף וזהב ותמלא ארצו סוסים	ואין קצה לאצרתיו ואין קצה למרכבתיו:
ח	ותמלא ארצו אלילים ומעשה ידיו ישתחוו לאשר עשו אצבעתיו:	

הנביא מנגיד בין המצב העתידי של ירושלים לבין מצבה הנוכחי:

<p>בית יעקב לכו ונלכה באור ה'. כי נטשתה עמך בית יעקב</p>	<p>לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו</p>
---	--

ובהווה ישראל לומדים מתורת העמים

בעתיד הגויים לומדים מתורת ישראל

על כך אומר המלבי"ם (ישעיהו ב, א):

הדבר אשר חזה בתחילת הסימן [=הפרק] יספר איך באחרית הימים כל העמים ילכו בשם ה'. ומן הסיפור הזה התעורר לקרוא לבית יעקב שילמדו מוסר ממה שיעשו העמים, וילכו תכף באור ה'. אולם כרגע התבהל מחזותו מצב בני דורו, שהם לומדים תעוועי העכו"ם והבליהם, וינבא עליהם תוכחה ועונש.

בית יעקב לכו ונלכה באור ה'.- הנביא פונה לעם הנרגש מגודל החזון, ומיד שב ומזכיר לעם את חומרת מצבו הנוכחי - כי נטשתה עמך בית יעקב - החזון לא יוכל להתממש כאשר אתם, העם בציון, שקועים בדרכי הגויים במקום לשמש אור לגויים. בניגוד לעתיד הוורוד, ההווה קודר.

כי נטשתה עמך בית יעקב

(רש"י מפרש את משמעות המילים בשתי דרכים):

רש"י (ישעיהו, ב, ו):

כי נטשתה עמך בית יעקב - הנביא מיסב הדיבור אל השכינה ואומר כי עד הנה עזבת את עמך בשביל עונם.

דבר אחר הנביא מוכיחן ואמר להם כן, "כי נטשתה עמך בית יעקב כו" עזבת את מעשה הטוב אשר על ידו נהיית לעם

כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו:

רש"י (שם, שם):

כי מלאו מקדם - נתמלאו צבאותם ממעשי ארמי' שהיו יושבים במזרח שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים:

ובילדי נכרים ישפיקו - בועלים בנות עכו"ם ומתערבים בהם ויולדות להם ילדים

מהם חטאי בית יעקב המתוארים בפרק? ומה מקומה של העבודה הזרה?

החטא המרכזי המתואר בפרק הוא חטא נטישת ה' הבאה לידי ביטוי בגבהות הלב. העושר והרכוש ללא גבול משכיחים את ה'. בפסוק ח' מתואר חטא עבודה זרה:

וְהַמְלֵא אֶרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעַשֵׂה יָדָיו וְשִׁתְּחוּ לְאִשֶׁר עָשׂוּ אֲצַבְעֹתָיו

בתיאור זה, מודגש שהבסיס והמקור לחטא עבודה-זרה, הוא גאוות הלב של האדם.

רד"ק (ישעיהו ב, ח):

אמר כאשר נתמלאה ארצו כסף וזהב וסוסים עד שאין סוף לאוצרותיו ולמרכבותיו אז נמלאה ארצו אלילים, כמו שאמר וישמן ישורון ויבעט, ואמר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל, וזה היה בימי שלמה שהיתה ארץ ישראל מלאה כסף וזהב, ובימות שלמה החלו לעשותם ולעבוד להם

פסוק יא אשר מתאר את התיקון, מתייחס לחטא הגאווה. רק על ידי כך שה' ישפיל את רום האנשים, יוכל ה' לבדו להיות נשגב על העולם כולו. עניין זה יתפרש בפירור ביחידה הבאה המתארת את יום ה'.

רמז לפרשת המלך:

<p>ישעיהו ב- רמיזות לפרשת המלך</p> <p>ותמלא ארצו קסוף וזהב ואין קצה לאצרתיו ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרפבתיו. ותמלא ארצו אלילים למעשה נדיו ישתחוו לאשר עשו אצבעתיו ושח רום אנשים</p>	<p>דב' יז, טז-יז - פרשת המלך</p> <p>"רק לא ירבה לו סוסים [...] ולא ירבה לו נשים - שמובילות לאלילות, כמו בימי שלמה. וקסוף וזהב לא ירבה לו מאד" לבתי רום לבבו מאחיו</p>
---	--

מיהו המלך אליו רומזת הרשימה? ייתכן והתשובה נמצאת ברמיזות שבפסוקים הבאים:

ויתן המלך את הפסוף בירושלם באבנים

ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים (מלכים א' י', כז-כח)

והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות וישו נשיו את לבו: (מלכים א' י"א, א)

מדוע נרמזת בפסוקים אלו פרשת המלך, וחטאי שלמה, גדול המלכים?

הנביא מבקר את בעלי השררה והגאווה ובפרט את המלכים מימות שלמה ועד למלכים שבתקופתו, בראשם עוזיהו. גאות ליבו של עוזיהו גרמה לו שנצטרע, והוא איבד בכך את מלכותו עקב כניסתו, בניגוד לצו ה', להקטיר קטורת.

וכך מתואר בדברי הימים ב (כו, טז-כ):

ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת: ויבא אחריו עזריהו הכהן ועמו כהנים ליהוה שמונים בני חיל: ויעמדו על עזיהו המלך ויאמרו לו לא לך עזיהו להקטיר לה' כי לכהנים בני אהרן המקדשים להקטיר צא מן המקדש כי מעלתך ולא לך לכבוד מה' אלהים: ויזעף עזיהו ובידו מקטרת להקטיר ויבזעפו עם הכהנים והצרעת זרחה במצחו לפני הכהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת: ויפן אליו עזריהו כהן הראש וכל הכהנים והנה הוא מצרע במצחו ויבהלוהו משם וגם הוא נדחף לצאת כי נגעו ה':

המלך, הנכבד שבאדם, המזלזל בחוקי התורה בגבהות לבבו, הוא דגם לגבהות לב האדם.

דיני המלך, שלמה המלך, עוזיה המלך - מדגימים את הסכנה בגבהות ליבו של האדם והם ההפך מדמות המלך המשיח שמופיעה בחלק א' של הפרק.

סיכום הפסוקים וקישור ליחידת הפסוקים הבאה:

אימוץ האלילות ותרבות השלטון של הגויים הביא את בית יעקב לגבהות הלב ולהשחתת המידות. התיקון יבוא באמצעות התערבות אלוקית שתשפיל את מעמדו של האדם הגאה, ביום ה', כפי שיורחב בהמשך הנבואה:

יום ה' - בו תוסר גאוות האדם [פס' ט' - כב] - לתלמידי 5 יח"ל-

- מהו יום ה' ומהי הבשורה שלו?
- כיצד יום ה' משלים את רעיון המרכזי, אודות אחרית הימים ותוכחה על הגאווה?

פסוקים יב-כב:

- ט **וַיִּשַׁח אֱדָם וַיִּשְׁפֹּל אִישׁ וְאֵל תִּשָּׂא לָהֶם:**
- י **בּוֹא בַצִּיּוֹר וְהִטְמֵן בְּעֶפְרַי מִפְּנֵי פֶחַד ה' וּמִהַדָּר גָּאוֹנוֹ:**
- יא **עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֹׁפֵל וְשַׁח רוּם אַנְשִׁים וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:**
- יב **כִּי יוֹם לַה' צָבָאוֹת**
עַל כָּל גְּאוֹה וָרֵם
וְעַל כָּל נִשְׂא וְשֹׁפֵל.
- יג **וְעַל כָּל אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הַרְמִים וְהַנְּשָׂאִים**
וְעַל כָּל אֱלוֹנֵי הַבְּשָׁן.
- יד **וְעַל כָּל הַהָרִים הַרְמִים**
וְעַל כָּל הַגְּבְעוֹת הַנְּשָׂאוֹת.
- טו **וְעַל כָּל מַגְדָּל גְּבוּהָ**
וְעַל כָּל חוֹמָה בְּצוֹרָה.
- טז **וְעַל כָּל אַנְיוֹת תְּרַשִּׁישׁ**
וְעַל כָּל שְׂכִיזֵת הַחֲמֻדָּה.
- יז **וְשַׁח גְּבוּהוֹת הָאָדָם וְשֹׁפֵל רוּם אַנְשִׁים וְנִשְׁגַּב ה' לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא.**
- יח **וְהָאֱלִילִים כְּלִיל יִחַלֵּף.**
- יט **וּבָאוּ בַּמַּעְרוֹת צָרִים וּבַמַּחְלוֹת עֶפְרַי מִפְּנֵי פֶחַד ה' וּמִהַדָּר גָּאוֹנוֹ בְּקוֹמוֹ לְעֶרְץ הָאָרֶץ.**
- כ **בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁלִיךְ הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כֶסֶפוֹ וְאֶת אֱלִילֵי זָהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ לוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַחֲפָר פְּרוֹת וְלַעֲטָלָפִים.**
- כא **לְבוֹא בַּנְּקֻרוֹת הַצָּרִים וּבַסַּעֲפֵי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פֶחַד ה' וּמִהַדָּר גָּאוֹנוֹ בְּקוֹמוֹ לְעֶרְץ הָאָרֶץ.**
- כב **חֲדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׂמָה בְּאָפוֹ**
כִּי בַמָּה נִחְשָׁב הוּא:

מה למעלה ומה למטה?

נשים לב לרשימת הבטויים בפרק שעניינם **גובה ועליה** ולאילו שעניינם **שפלות וירידה**, וכן לפעלים מן השרש **נ.ש.א** כיצד מרמזים הבטויים הנ"ל להבנת הרעיון המרכזי בפרק? תיאור מקומו של כל 'גאה ורם' וכל 'נשא ושפל' מפסוק יג עד פסוק כא, הולך ויורד מגבהי שמים לתחתיות הארץ:

מן איתני הטבע- ארזי הלבנון ואלוני הבשן, ההרים הרמים, להישגי הציביליזציה האנושית- המגדלים הגבוהים והחומות הבצורות, עד לאניות שבים.

תיאור זה ממחיש את הרעיון המרכזי שביחידה, בה מתבררת הפרופורציה האמיתית של האדם ופחדו מפני ה' וגדולתו.

העימוד מדגיש את הניגוד בין נשגבות ה' – ונשגב ה' לבדו ביום ההוא (משפט חוזר) – לבין גבהות האדם שתיחשף בשפלותה ואף מעבר לכך, תתחפר מתחת לאדמה מפני פחד ה': **לְבֹאֵי בְּנִקְרוֹת הַצְּרִים וּבְסֻעֵי הַסְּלָעִים**

כל איתני הטבע, המסמלים את החוסן בעיני האדם, וכל המעוזים שמקנים לאדם תחושת ביטחון וגאווה, יושפלו.

'עַל כָּל גָּאֵה וְרֵם וְעַל כָּל נֹשֵׂא וְשָׁפֵל' - פסוק יב

ברצף של ביטויי הגאווה קשה להבין את המילה 'שפלי', שהרי התוכחה היא על הרמים והגאים. לכאורה היה צריך להיות כתוב 'על כל נשא ורם' או 'על כל נשא וגאה'.

הרד"ק, ור' יוסף קרא, מפרשים מילה זו כפועל, כל הנשא- יושפל! כלומר הפסוק כולל את הרשימה ואת עונשה גם יחד.

רד"ק (ישעיהו ב, יב):

ושפל- כמו 'וישפלי'

למשמעות הביטוי 'יום ה':

המושג 'יום ה' מובא בדרך כלל כמתאר את התקופה שתביא לאחרית הימים. משמעות המושג 'יום ה' קשורה למושג 'קרבת ה'', וכולל בתוכו משמעויות מנוגדות. ניתן למצוא בתנ"ך נבואות בהן יום ה' מבטא פורענות שתגיע על ישראל (יואל א, טו. יחזקאל יג, ה. ועוד)

ונבואות בהן יום ה' מופיע כיום בו הפורענות תגיע על הגויים (יואל ד, יד. עובדיה א, טו. ועוד).

ניתן להסביר את הביטויים המנוגדים הללו מתוך הבנת מושג 'קרבת ה'. קרבה זו נובעת מהשגחה גלויה יותר, משכר ועונש גלויים וברורים, ומכאן גם הפורענות לחוטאים, בין אם אלה גויים ובין אם אלה ישראל, וברכה לצדיקים. (מתוך: ר. רביב, מדריך למורה לספר עמוס, עמ' 94)

תכליתו של יום ה' בישעיהו היא בעיקר בביטול הגאווה האנושית ובהכרת ה'

העמקה: השוואה בין סיפור מגדל בבל לבין חזון ישעיהו מעלה גם דמיונות וגם ניגודים, ועשויה לשפוך אור על חטאם של דור הפלגה.

הדומה: בשני הקטעים מילים דומות או ביטויים דומים: מילים וביטויים המצביעים על גובה, המילה מגדל, השורש ב.צ.ר. השורש ח.ד.ל השימוש במילה אדם. ביום ה' מפיל ה' את המגדלים הגבוהים, ובסיפור מגדל בבל ה' גורם לעצירת בניית המגדל. ביום ה' בני אדם משתוחחים, ובסיפור המקביל הם מתפזרים לכל עבר.

השונה: בסיפור מגדל בבל ננטש המגדל, ואילו בחזון ישעיהו יש תחליף למגדלים ולכל בניית האדם: בית המקדש. בסיפור דור הפלגה כל התושבים מתאחדים למטרה לא קדושה, בניית העיר והמגדל, ואילו בחזון ישעיהו מתאחדים העמים כדי לעלות לירושלים וללמוד את דרכי ה', ולהישפט.

מתוך ההשוואה אפשר להסיק שמה שהניע את תושבי שנער היה הגאווה והרצון לבחור לעצמם אל. המגדל הוא ביתו של האל שנברא על ידי האדם. יום ה' על פי ישעיהו הוא היום בו האדם לומד שהוא לא שולט בעולם ולא מעצב את אלוהיו, אלא ה' לבדו מולך בעולם. את הלקח הזה היו אמורים ללמוד בני העיר והמגדל בשחר ההיסטוריה.

שלא כמו הסיפור בתורה, ישעיהו מציב אלטרנטיבה ליום ה': חזון אחרית הימים.

כיוון שהתלמידים לומדים במקביל את ספר בראשית חשוב במיוחד ליצור את החיבור בין הפרשיות

סיכום היחידה כולה:

חזון אחרית הימים ניצב כאידיאל אליו נושא הנביא את עיניו ואליו הוא מכוון את עם ישראל - זהו יעד אליו יכול להגיע עם ישראל מתוך הכרה בה' ובתורתו, הכרה בירושלים ומקום המקדש כמוקד למשפט ולשלום בינלאומי.

אבל החזון הזה רחוק, משום שעם ישראל שקוע בתרבות זרה של אלילות - במקום להיות אור לגויים הוא מושפע מהם. במקום לסגוד לאלוקים הוא סוגד לעושר ולמעשי ידיו. האלילות מסמלת את גאוות האדם בהישגיו החומריים.

מכאן שהדרך לאחרית הימים עוברת דרך יום ה' שהוא יום דין קשה. רק אחרי שהאדם יושפל ויגיע למסקנה שכל אלה הבל ושקר, ושהוא אינו השולט אלא הנשלט, ורק ה' לבדו נשגב מעל לכל, רק אז יוכל חזון אחרית הימים להתגשם.

המילים המנחות בפרק - מילים של גובה ושפלות, שוזרות את כל חלקי הנבואה, ומעידות על התנועה האפשרית למעלה ולמטה בהתאם לבחירת האדם.

בפרק זה נמצא ניגוד בולט וחד, בין החזון הגדול לבין המציאות בה אנו נמצאים, הנביא מציב את החזון כאתגר ומתאר את הדרך להגיע אליו מתוך הכרה בגדלות ה' או מתוך פחד מיום ה'.

העמדת שתי האפשרויות לבחירה הופיעה גם בפרק א', שם תוארה המציאות שה' דורש לתקנה. אם האדם יתקנה- מה טוב. ואם לא- היא תתוקן בעתיד על ידי ה', בדרך של יסורים. לאדם יש בחירה ולפיכך קורא הנביא בסוף הפרק: **חֲדָלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ כִּי בָמָה נְחֻשָׁב הוּא**

הקשר רחב [רשות]

מרכזיותו של עם ישראל בעיני הגויים לעתיד לבוא:

ישנן נבואות המתארות את ההשפעה שתהיה לעם ישראל ולבית המקדש בירושלים, על העולם כולו. כדוגמת:

בואם של הגויים לירושלים (זכריה ח, כ-כג)

'כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים' (ישעיהו נו, ז)

כמו כן, הרעיון שביה"ק מיועד גם לגויים מופיע בעוד מקומות, כגון בתפילת שלמה אבל שם ביה"ק הוא מוקד תפילה, ובפרקנו הוא מוקד תורה ומשפט:

תפילת שלמה – (מלכים א, ח, מא-מג)

וְגַם אֶל הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וּבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ
כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְאֶת יְדֹד הַחֲזָקָה וְיִזְלַעַד הַנְּטוּיָה וּבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה
אֲתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת
שְׁמֹךְ לִיךָ אֲתָה כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי:

הסבת כלי עבודה לכלי מלחמה - ולהפך:

ישעיהו ניבא על הסבת כלי מלחמה לכלי עבודה כסימן לשלום. בספר שמואל נזכר חשש הפוך של הפלשתים שבני ישראל יהפכו את כלי העבודה לכלי מלחמה:

שמואל א, יג, יט-כ:

וְחָרַשׁ לֹא יִמְצָא בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי אָמַר אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעֵבְרִים חֶרֶב אוֹ חֲנִית:

וַיִּרְדּוּ כָל יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלָטוֹשׁ אִישׁ אֶת מַחְרָשְׁתּוֹ וְאֶת אֶתוֹ וְאֶת קַרְדָּמוֹ וְאֶת מַחְרָשְׁתּוֹ:

גם הנביא יואל ניבא על הפיכת כלי עבודה לכלי מלחמה, בשעה שיעלו גויים להילחם על ירושלים:

יואל ד, ט-י:

קְרָאוּ זֹאת בְּגוֹיִם קֹדְשׁוֹ מִלְחָמָה הָעִירוּ הַגְּבוּרִים יָגִשׁוּ יַעֲלוּ כָל אַנְשֵׁי הַמְּלָחָמָה:

כִּתּוּ אֶתִיכֶם לַחֲרָבוֹת וּמִזְמֵרְתֵיכֶם לְרִמְחִים הַחֲלֵשׁ יֹאמֶר גְּבוּר אָנִי:

הקשר אישי [רשות]

על הגאווה:

ההבנה שהאלילות, מקורה בגאות הלב ובכך שאדם משתחוה למעשה ידיו, מופיעה בפרק יחד עם תיאור חזק ומקיף של גאוות האדם ושכיחת אלוקים שבעקבות כך.

- מתי אנו נכשלים בגאווה?
- מתי אנו 'משתחווים למעשה ידינו'?